

REFERENCES

- Bilodid, I. K. (Ed.). (1973). *Slovník ukraïnskoyii movy [Dictionary of the Ukrainian Language]*. (Vols. 1–11). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Bozhesku, M. H. (2011). Katehoriia deminutyvnosti yak universalna movna katehotiia (na materialii anhliiskoi ta ukraïnskoi mov) [Category of diminutiveness as a universal language category (based on English and Ukrainian languages)]. Proceedings from: *IV Vseukraïnska nauko-vo-tekhnichna konferentsiia «Pryrodni ta humanitarni nauky. Aktualni pytannia» — Proceedings of the 4th All-Ukrainian Scientific and Technical Conference «Natural sciences and humanities. Actual questions»*. (p. 229). Ternopil [in Ukrainian].
- Khidekel, S. S., & Koshel, G. G. (1983). Priroda i kharakter yazykovykh otsenok. [Nature and character of language assessments]. *Leksicheskie i grammaticheskie komponenty v prirode yazykovogo znaka — Lexical and grammatical components in the nature of a linguistic sign*, 11–16 [in Russian].
- Maksimchuk, N. N. (1972) Kolichestvennyie gradatsyi umensheniia-uvelicheniia v sisteme imeni (na materialii sovremennogo angliiskogo yazyka) [Quantitative gradations of decrease-increase in the name system (on the material of modern English)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kiiev [in Russian].
- Ratsko, M. A. (2017). K voprosu o klassifikatsii konnotatsiy v lingvistike. [About classification of connotations in linguistics]. *Yazykovaya lichnost i effektivnaya kommunikatsiya v sovremennom polikultornom mire — Linguistic personality and effective communication in the modern multicultural world*, 119–124 [in Russian].
- Ruda, N. V. (2013). Katehoriia deminutyvnosti: aspekty ta perspektyvy doslidzhen. [Category of diminutiveness: aspects and perspectives of research]. *Studia linguistica — Studia linguistica*, 7, 384–401 [in Ukrainian].
- Rusanivskiy, V. M. (Eds.). (2004). *Ukraïnska mova [Ukrainian language]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Shevchenko, T. Katerina: translated by John Weir. URL: <https://taras-shevchenko.storinka.org/katerina-poem-of-taras-shevchenko-translated-by-john-weir.html>.

Стаття надійшла до редакції 7.07.2022

УДК 81'44.811'111

ТИПОЛОГІЧНО СПІЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОДАЛЬНОСТІ В ДОКУМЕНТАЦІЇ МОРСЬКОЇ ТЕМАТИКИ

Тетяна Корольова

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна
e-mail: kortami863@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000–3441–196X>

Ольга Александрова

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова,
Одеса, Україна
e-mail: olgaaleks2016@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000–0002–1224–5916>

Світлана Юхимець

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри «Філологія» Одеського національного морського університету,
Одеса, Україна
e-mail: yukhymets.svetlana@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000–0003–3350–7310>

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто особливості вживання модально-емоційних конотацій в англомовних текстах морської тематики, встановлення функціонально-семантичної характеристики одиниць суб'єктивної модальності (епістемічної, аксіологічної, алетичної та деонтичної).

Результати проведеного дослідження на матеріалі текстів документів морської тематики продемонстрували, що незважаючи на те, що до основної дистинктивної характеристики документів слід віднести на-

явність фактологічної (когнітивної) інформації, однозначність застосованих термінів та змісту, особисте ставлення автора до проблеми дослідження, його індивідуальні характеристики мовлення та особистості часто відображаються у літературі документів. Більше того, емоційно-модальні характеристики текстів, що аналізуються, їхньої спрямованості жодним чином не заважають когнітивній семантиці тексту.

Незважаючи на те, що модальні значення підпорядковуються прагматичному завданню роботи, меті, яка присвячена одній тематичі, та чіткій структурі характеру доведення результатів дослідження, функціонально-семантичний бік документальних текстів формується за рахунок не лише об'єктивної складової, а також і суб'єктивної. Саме тому наряду із лексичними засобами вираження широко використовуються синтаксичні (паралельні конструкції, емпатичний порядок слів, побудови зі вставними словами зі значенням інтелектуальної оцінки) та морфологічні (доконаний / недоконаний вид, способи дієслова), стилістичні (епітети, порівняння). Деякі особливості оформлення змісту роботи пов'язані з національними або культурологічними особливостями. Абсолютною ізоморфною рисою зіставлюваних наукових робіт є те, що способи, прийоми та манера мовної комунікації безпосередньо перегукуються з особливостями мовленнєвого, професійного стилю особистості як індивідуальності. Експліцитна презентація модальних значень посилює акцент на ексклюзивності зазначеного.

Ключові слова: типологія, науково-технічна література, документація морської тематики, суб'єктивна модальність.

Вступ. Тексти ділової та технічної документації репрезентовані у вітчизняних наукових роботах у галузі філології, де широко представлено різноманіття теоретичних поглядів вітчизняних та зарубіжних дослідників на зміст поняття «науковий текст». Зіставлення робіт сучасних мовознавців надає можливість схарактеризувати ті риси, які дозволяють вивчити типологічно спільні характеристики поняття «науковий текст» у сучасному мовознавстві. Всебічний аналіз точок зору в тлумаченні феномена «науковий текст» не лише продемонстрував існування очевидного зв'язку між трактуванням понять «текст» та «науковий текст» (наявність у науковому тексті загальних характеристик тлумачення феномена «текст» — цілісність, завершеність та зв'язність), але й дозволив намітити спільні дистинктивні характеристики трактування цього феномена. До основних дистинктивних характеристик науково-технічних текстів слід віднести такі: наявність фактологічної (когнітивної) інформації, логічність викладу матеріалу дослідження, чітка структурованість роботи, однозначність застосованих термінів та змісту (Борисенко, 2005).

Варто зазначити, що основна увага у дослідженнях лінгвістів приділяється вивченню таких особливостей тексту, як характер його складових елементів та їх взаємозв'язок при актуалізації семантики тексту, взаємозв'язок текстів із суміжними категоріями мовленнєвої діяльності людини, варіативна сторона функціонального навантаження тексту, теоретичні особливості опису текстів у роботах сучасників (Брицин, 2006; Левицький, 2004; Хеджжог, 2009).

Особлива увага у роботах науковців приділяється засобам вираження функціонально-прагматичної спрямованості різноманітних типів текстів. При цьому саме науково-технічні типи текстів у різних галузях наукової діяльності вивчені недостатньо і потребують як накопичення експериментальних даних, так і узагальнення та типологізації емпіричних результатів.

Оскільки об'єктом цього дослідження є саме науково-технічні тексти (документація морської тематики), наведемо уніфікацію вимог до форми та змісту наукових текстів: вступ, тема дослідження, актуальність, мета, аналіз експериментального матеріалу, методи, висновки. Використання лексики строго детерміновано: нейтральна лексика, термінологія, книжні обороти і т. д. Диференціальною характеристикою стилю документації є поширеність абстрактних іменників і субстантивованих прикметників. Це пояснюється тим, що при описанні явищ, що вивчаються, мова йде про певні постійні якості речі, абстрагуючись від конкретного випадку.

Специфіка текстів документації пов'язана з її прагматичною спрямованістю. Так, з точки зору граматики у більшості випадків вживаються складносурядні та складнопідрядні речення, інфінітивні та дієприкметникові звороти; стосовно проблеми часу — превалує *Present Indefinite* англійської мови. Це пов'язано з метою тексту — максимально узагальнити та об'єктивізувати часові та універсальні події (Пальмер, 2001).

Авторами науково-технічного тексту є науковці, фахівці-дослідники у певній галузі знань. При цьому індивідуальність автора нівелиюється. Варто зазначити, що незважаючи на те, що автор спирається на досвід попередників, історія проблеми, яка вивчається, описується тільки за умови необхідності.

Крім того слід вказати ще на одну особливість текстів документів: враховуючи той факт, що межі різних стилів комунікації розмиті, і

незважаючи на те, що в науково-технічних текстах відображається насамперед когнітивна інформація, особисте ставлення автора до проблеми дослідження, його індивідуальні характеристики мовлення та особистості часто відображаються у науково-технічних роботах. Більше того, емоційно-модальні характеристики тексту наукової спрямованості жодним чином не заважають когнітивній семантиці тексту.

Відображення модальних конотацій в науково-технічних текстах спостерігається у різноманітних жанрах наукових робіт: наукових статтях, документації, навчальних посібниках, доповідях і т. д. Слід сказати, що в рамках трактування категорії модальності (об'єктивної та суб'єктивної) існують різні підходи. Якщо дефініція об'єктивної модальності, як обов'язкової одиниці будь-якого речення або висловлювання, що формує предикативну одиницю — речення (план реальності / ірреальності), не викликає суперечок між дослідниками, то суб'єктивна модальність (відношення того, хто говорить, до того, що висловлюється) розглядається з різних точок зору (Королева, 1989; Аувера, 2005; Байби, 1995; Палмер, 2001). Головна причина такого різноманіття полягає в тому факті, що на відміну від об'єктивної, суб'єктивна є факультативним елементом комунікації, її семантичний потенціал значно більший у порівнянні з об'єктивною модальністю. Вона включає не тільки логічну, інтелектуальну та раціональну кваліфікацію комунікативного акту, але й різні види емоційної (ірраціональної) оцінки. Найбільш розповсюдженою є така класифікація суб'єктивної модальності: аксіологічна — ставлення людини до матеріальних і моральних цінностей; алетична — характер зв'язку між предметом та предикатом висловлювання, виражає можливість / неможливість дії; деонтична — моральні та правові норми поведінки людини у суспільстві; епімістична — ступінь достовірності інформації, що заснована на знанні або на вірі. Вивчення характеристик ділянок перетину функціональних полів цих видів модальності представляє особливий інтерес для лінгвістів.

Незважаючи на таке різноманіття суб'єктивної модальності в організації комунікативної поведінки людини, в науково-технічному тексті модальні значення підпорядковуються прагматичному завданню роботи, меті, що присвячена одній тематиці та чіткій структурі характеру доведення результатів дослідження. Багатобічність тем наукових

текстів (у тому числі й документації) не заважає об'єктивному способу описання матеріалу дослідження, на який не впливає сама тема дослідження. Тобто план виразу в науково-технічних текстах взагалі та офіційних документах в тому числі уніфіковано, спосіб оформлення строго формалізовано. Однак, слід сказати, що можна бачити деякі особливості оформлення змісту роботи, які пов'язані з національними або культурологічними особливостями. Так, в українській мові автор науково-технічного тексту має меншу свободу відхилення від академічного стилю, ніж в англійській мові.

Виходячи з цього зрозуміло, що незважаючи на велику кількість досліджень в галузі лінгвістичних особливостей науково-технічних текстів, проблема модальності в документації морської тематики до сьогодні залишається однією з найменш вивчених та потребує проведення подальших наукових розвідок і є **свочасною**.

Мета цієї роботи полягає в дослідженні особливостей вживання модально-емоційних конотацій в документах морської тематики, встановленні функціонально-семантичних характеристик одиниць суб'єктивної модальності.

Матеріали та методи дослідження. Матеріалом дослідження слугували англійські офіційні документи, технічна документація, технічна література морської тематики.

Результати та дискусія. План виразу документальних текстів складається з вербальних та невербальних засобів (вживання графіків, малюнків, таблиць, символів та ін.). Вербальні засоби втілюють лінгвістичні засоби, які допомагають досягти об'єктивності викладення матеріалу дослідження. Таким прикладом можуть слугувати іменники, що виконують роль підмета в реченні та можуть виражатися як термінами, властивими певній галузі знань, або займенниками, які вказують на іменник, що був названий раніше. Ім'я автора роботи в тексті, як правило, не вживається. Однак можна потрапити на займенник «ми» в якості підмета, «*наша робота*» у якості прикметника. На відміну від української традиції в англійській наукових текстах часто зустрічається займенник у першій особі «*I*», «*In my research*». Так автор наукового дослідження намагається підкреслити свою особистість, свою роль у проведенні дослідження, а також відповідальність за отримані результати (Левицький, 2004). Однією з важливих тенденцій українських наукових текстів останніх років є їхнє набли-

ження до британського аналога в плані стислості та фактографічності подання матеріалу.

Разом з тим, варто зазначити, що функціонально-семантичний бік наукових текстів формується за рахунок не лише об'єктивної складової, а також і суб'єктивної. Саме тому поряд із **лексичними засобами вираження** широко використовуються **синтаксичні** (*паралельні конструкції, емфатичний порядок слів, побудови зі вставними словами зі значенням інтелектуальної оцінки*) та **морфологічні** (*доконаний / недоконаний вид, способи дієслова*), **стилістичні** (*епітети, порівняння*). За рахунок цих особливостей наукові тексти намагаються привернути увагу читача до найважливіших моментів у роботі. Наприклад, *Where the form of the lower part of the midship section is of hollow character, or where thick garboards are fitted, the distance is measured from the point where the line of the flat of the bottom continued inward cuts the side of the keel.*

Паралельні конструкції наголошують на важливості враховувати характеристики, що згадуються, і приділяти їм особливу увагу.

У наступному прикладі порівняння *like an open «U»* посилює наочність та образність фактів. В той же час вживання *clear opening, open-top* прикметника надає тексту певну долю суб'єктивності, підкреслюючи простір, локалізацію та форму місця, що описується.

Open-top containership, for the purpose of application of the 1969 Tonnage Measurement Convention, means a ship which is designed for the carriage of containers and which is constructed *like an open «U»*, with not less than 66.7 % of the total cargo hatchway *clear opening area* in an *«open-top» configuration*.

Суб'єктивна складова модальності оформлюється за рахунок підкреслення ексклюзивності праці та новизни піднятої автором проблеми. Крім того, назва наукового дослідження також привносить суб'єктивність, проте з об'єктивним забарвленням через типовість високого ступеня формалізації структури роботи.

Результати дослідження продемонстрували, що найчастіше в тексті документації вживається епістемічна модальність. Це пояснюється тим фактом, що однією з відмітних рис наукового дискурсу є наявність посилань на авторитетні джерела, відомих авторів, які нерозривно пов'язані з присутністю таких явищ, як «хеджинг», або «фігура іншого», «чужого». Використання висловлювань, думок, суджень, емпіричного матеріалу «іншого» є тією основою актуалізації

інформації, на якій ґрунтуються знання, що представлені в документі та науковому виданні.

Фігура «чужого» займає особливе місце в роботах сучасних дослідників. Це викликано як наявністю декількох напрямків, що ставлять своєю метою вивчення даного явища, так і відсутністю загальноприйнятого підходу до аналізу цього феномена. Включення до мовного континууму адресанта експліцитних лінгвістичних засобів вираження логіко-змістових та емоційно-оцінних значень, що вживаються кимось іншим, чітко демонструє «присутність іншого» в мовленнєвому відрізку продуцента. Такими засобами можуть бути лексичні одиниці (книжкові лексеми, абрєвіатури), граматичні структури (різноманітні синтаксичні конструкції непрямої мови), стилістичні прийоми. Усі ці явища демонструють так звану неоднорідність наукового тексту. Вивчення експліцитних форм мовних маркерів, що маніфестують відсутність однорідності тексту документації, належить до одного із завдань, що виконуються в цьому дослідженні.

Значна кількість запозичених із першоджерел текстових фрагментів, таких як цитати, порівняння, метафори тощо, визначають експліцитну неоднорідність наукового тексту. Наприклад, *It needs to be regarded as a ship of a novel type as referred to in regulation 1(3) of the Convention TM-69 (1).* А також частина прикладу, що був наведений раніше, *Open-top containership, for the purpose of application of the 1969 Tonnage Measurement Convention, means a ship which is designed for the carriage of containers.*

Запозичення цього текстового фрагменту очевидне: посилання на джерело. Слід відмітити такі невербальні засоби посилань, як застосування курсиву, квадратних дужок, які є маркерами неоднорідності наукового тексту і мають експліцитний характер.

У даному випадку слід відзначити важливу роль інтонаційних засобів графічного характеру у виділенні елементів, що маркують запозичений мовний фрагмент: жирний шрифт, курсив, підкреслення, коми, крапки, окличний знак і т. д. Просодичне виділення мовленнєвих відрізків, що є індикатором неоднорідності типу тексту документації, сприяє однозначному сприйняттю переданої інформації як «присутності іншого» в мовленні.

Експліцитні мовні засоби, що передають неоднорідність письмового варіанту тексту документації, складають іншу групу лінгвістич-

них елементів. До них належать уточнюючі елементи мовлення типу вступних частин речення, додатків, уточнень, що пояснюють джерело отриманих відомостей. Наприклад, *GRT / Gross Register Tonnage is a measure of the total internal capacity of the ship consisting of: under-deck volume excluding double-bottoms, volume of tween deck spaces, volume of superstructures, volume of deck-houses etc.*

NRT — Net Register Tonnage is a measure of the capacity available for the carriage of cargo and passengers. Deductions from GRT included: Master and crew accommodation, safety and storage spaces, water ballast tanks, allowance for propelling machinery.

Дешифровка скорочень, що наведені вище, є яскравим зразком застосування експліцитних засобів в тексті документів.

Що стосується лінгвістичних особливостей передачі епістемічної модальності в документах морської тематики, то, як показав експериментальний матеріал, головним показником цього типу наукового тексту є викладення процесу дослідження з його доказовою і аргументативною стороною. Усі зазначені структурні особливості жанру документації розраховані на можливість сприйняття інформації фахівцем в даній галузі знань, для якого дешифрування змісту не становить особливих труднощів. Той факт, що наукове викладення матеріалу узагальнює дані багатьох джерел, певним чином позначається і на мовних засобах акцентування знання в тексті, і на формі викладення, і на використанні автором тих чи інших маркерів тематичної структури висловлювання. Варіативність лінгвістичних засобів найчастіше вказує на зміну фігури «іншого» у викладеній інформації.

Значення епістемічної модальності може йти від повної впевненості до повного сумніву. Значення вірогідності може також бути різного ступеня та виражатися в англійській мові складними предикатами з модальними словами *may, can, can't, would, might, should, ought to, be to, have to, will*. Мовні засоби мають чітко передавати правдивість того чи іншого висловлювання. Такі дієслова, як *propose, assume* і *claim* можуть виражати лише думку автора, не підтверджуючи її правдивість.

Наведемо ще один приклад застосування засобів актуалізації модальності в текстах морської тематики: *Tonnage length means the length measured in a straight line along the upper side of the tonnage deck from the*

inside of the inner plank (average thickness) at the side of the stem to the inside of the midship stern timber or plank there, as the case may be (average thickness), deducting from this length what is due to the rake of the bow in the thickness of deck, and what is due to the rake of the stern timber in the thickness of the deck, and also what is due to the rake of the stern timber in one-third of the round of the beam (Eg) (Arab Republic of Egypt Suez Canal Authority Rules of Navigation, part IV).

У цьому разі бачимо не тільки засоби передачі епістемічної модальності (підкреслення), а й модальні дієслів *is due to, may be*, що належать до засобів реалізації алетичної модальності, таким чином актуалізується комплексне застосування двох типів модальності у цьому відрізку тексту: алетичної та епістемічної.

Отже, розглянемо особливості актуалізації алетичної модальності в документах морської тематики.

Алетична модальність (оцінка автором необхідності, можливості, випадковості) є одним з невід'ємних компонентів модально-емоційної характеристики наукових текстів. Вона передається різноманітними лінгвістичними засобами, які проявляються на лексичному (парадигматичні зв'язки — прислівник, вставні слова), морфологічному (форми дієслів) та синтаксичному рівнях (складнопідрядними реченнями, де головне речення містить оцінку можливості, необхідності чи бажаності). Зрозуміло, що саме існування модальності можливості ставить проблему подолання перешкод, в протилежному випадку атлетична модальність втрачає зміст.

Наприклад, *Cargo spaces to be included in the computation of net tonnage are enclosed spaces appropriated for the transport of cargo which is to be discharged from the ship, provided that such spaces have been included in the computation of gross tonnage.*

У цьому реченні підкреслена необхідність умов на судні, що перевозить грузи, та актуалізована за рахунок модальних дієслів семантика «необхідності», що включені до головного речення. Часова форма — теперішній час надає — виразу звичайності, регулярності цієї обов'язкової умови, у порівнянні з перфектною формою, яка акцентує важливість цього аспекту.

У полі лінгвістичних маркерів алетичної модальності виділяють дієслова *to be able to, to know, to get used to, to manage*, ад'єктивні компоненти *ready, capable*, субстантивні *ability, knowledge, talent, intellect*,

mentality. Наприклад, слова *вміти* — *to be able, to be capable* означають природні або надбані якості людини.

Ще одна характерна риса текстів документів морської тематики пов'язана з використанням різноманітних засобів передачі інформації при зміні розділу, що, як правило, супроводжується певною зміною манери викладення і вживання інших (у порівнянні з попередньою частиною) мовних засобів різних рівнів. Таким чином, тісний взаємозв'язок форми викладення інформації зі змістом наукового мовлення являє собою одну з проблем, яка заслуговує пильної уваги дослідника.

Спробуємо простежити вищезазначений зв'язок при зміні підрозділу (блоку) тексту та уявити реалізацію аксіологічної модальності. Взагалі у документальному тексті виділено три головних підрозділи, так звана тричленна єдність (вступ, основна частина, висновки), що відрізняються один від одного формою та змістом викладення. Фактором цілісності виступає власне постать автора та його науковий рівень та наукова діяльність. В рамках окремого тематичного блоку автор скеровує модальний вияв з опорою на певні аксіологеми, а творча особистість за принципом імплікативності, асоціативності та ситуативності доповнює аксіологічний ряд. Ця модель яскраво демонструється у стандартизованості документів (дозволено або заборонено). Таким чином, із вищесказаного очевидно, що аксіологічна модальність є невід'ємною частиною документальних текстів.

Абсолютною ізоморфною рисою зіставлюваних робіт є те, що способи, прийоми та манера мовного вираження безпосередньо перетворюються з особливостями мовленнєвого, професійного стилю особистості як індивідуальності. Експліцитна презентація ядерних та периферійних аксіологем посилює акцент на ексклюзивності зазначеного. Наприклад:

It is a measure of *the total internal capacity of the ship* consisting of under-deck *volume* excluding double-bottoms, *volume* of tween deck spaces, *volume* of superstructures, *volume* of deck-houses etc. *Exemptions included:* navigational spaces, galleys, stairways, light and air spaces. One register ton being equivalent to 2.83 cubic meters.

Як видно із прикладу, ядерний аксіологічний елемент — *a measure of the total internal capacity of the ship* (повна місткість судна) — нарочито виділяється поєднанням підсилювальних прикметників (підкрес-

лена частина), порядку з уточнюючими елементами місткості судна, а також переліком тих одиниць, що мають бути виключенні.

Розглянемо ще один тип модальності, розповсюджений у документах морської тематики, — деонтична модальність, що виражає оцінку комунікатором ступеня необхідності тієї чи іншої дії. Деонтична модальність в текстах морської тематики обумовлена логічним розвитком дій, і дуже рідко відтінок необхідності обумовлено правовими чи моральними нормами. Необхідність у цьому випадку є домінуючим фактором, що визначається контекстом або фактами, які наведені у тексті. Стосовно текстів документів деонтична модальність проявляється як логічна закономірність зв'язку текстових структурних одиниць та відповідності змісту тексту його меті, а також коректності застосованої методики дослідження. Наприклад:

Gross tonnage *means the measure of the overall size of a ship* determined in accordance with the provisions of the International Convention on Tonnage Measurement of Ships, 1969 (ТМ-69).

У цьому прикладі деонтична модальність актуалізована юридичним розпорядженням, що підтверджено посиленням на міжнародну конвенцію (у комплексі з епістемічною модальністю — підкреслено).

Деонтична модальність актуалізується за рахунок вживання модальних дієслів (*may, might, should, must, have to, ought to, to be to*), а також при вживанні конструкцій, що включають прийменники, або прислівників, лексичних засобів, різних морфологічних та синтаксичних граматичних форм, ввідних слів, емпатичної форми структури речення. Вищезазначені засоби можна розглядати як типологічні характеристики модальності необхідності, обов'язковості. Принциповий той факт, що в реченнях з деонтичною модальністю не прогнозується завершення тієї чи іншої дії, а тільки висловлюється заклик до завершення цієї дії, але немає гарантії, що ця дія буде виконана. Це можна трактувати як дозвіл або заборону. Деонтична модальність пов'язана з вимогами до поведінки людини, що пред'являються відповідною системою правил (правовими нормами поведінки).

Важливим є той факт, що між різними типами модальності існує парадигматичний та синтагматичний зв'язок. Парадигматичні зв'язки розглядаються рядом вчених як можливість приведення усього різноманіття модальних значень в одне значення, яке розглядається як елементарне, що може бути зіставною частиною інших модаль-

них значень, які трактуються як похідні. Інші мовознавці будують функціонально-семантичні поля сфери модальності різних типів, що враховують особливості взаємодії різних типів модальних значень та систематизують ієрархію актуалізації полів модальності у реченні.

Врахування вищесказаного надає можливість дійти висновку, що типи лінгвістичних засобів доповнюють один одного, сприяють покращенню якості сприйняття змісту роботи, її доступності.

Висновки. Недостатність інформації з проблеми модальності як лінгвістичної категорії у цілому та модальності тексту документів зокрема зумовила проведення цього дослідження. У статті пропонується класифікація типів модальності, що вживаються в документації морської тематики, і розглядаються такі види модальності: епістемічна (достовірність, сумнів), алетична (необхідність, обов'язковість), аксіологічна (можна, не можна з моральної точки зору), деонтична (дозвіл, заперечення з точки зору права).

Незважаючи на те, що план вираження в документації та наукових текстах морської тематики уніфіковано, спосіб оформлення строго формалізовано, можна бачити деякі особливості оформлення змісту роботи, які пов'язані з національними або культурними особливостями. Так, в українській мові автор науково-технічного тексту має меншу свободу відхилення від академічного стилю, ніж в англійській мові. Крім того, в модальність наукового тексту вноситься певна частина суб'єктивізму, а саме втілення автором свого «Я» в науковий текст (його сумнів, переконання і т. п.), таким чином, суб'єкт це — джерело модальності певною мірою.

Абсолютною ізоморфною рисою зіставлюваних наукових робіт є те, що способи, прийоми та манера мовної комунікації безпосередньо перегукуються з особливостями мовленнєвого, професійного стилю особистості як індивідуальності. Експліцитна презентація модальних значень посилює акцент на ексклюзивності зазначеного.

Відповідно до результатів дослідження засоби реалізації типів модальності, що були зазначені вище, можуть бути такі: модальні дієслова (*may, might, should, must, have to, ought to, to be to*), змістові дієслова (*wonder, order*), прикметники (*possible, necessary*), дієприкметники (*alleged, demanded*), іменники (*necessity, consideration, research*), прислівники (*perhaps, obviously*), артиклі (*the, a, an*), граматичний час (в формі Present Indefinite або Present Perfect), умовний спосіб, встав-

ні фрази (*hedging expressions — I think. I believe. I guess*), емфатичне *do* (*Do follow the rules*), пасивні конструкції в англійській мові та підрядні речення в українській, питання. Додавання або зміна лише одного слова може змінити модальність всього речення.

Усі характеристики модальності науково-технічних текстів морської тематики, що наведені в цієї роботі, можна віднести до типологічно спільних ріс актуалізації різноманітних типів функціонально-семантичних полів модальності в різних жанрах текстів морської тематики.

ЛІТЕРАТУРА

- Борисенко О. А. Порівняльна типологія англійської та української мов для перекладацьких видань вчз: курс лекцій. Київ : МАУП, 2005. 80 с.
- Брицин В. М. Модальна граматики дискурсу як один із напрямків семантико-синтаксичних досліджень. *Мовознавство*. 2006. № 2–3. С. 101–110.
- Корольова Т. М. Інтонація модальності в мовленні. Київ ; Одеса : Вища школа, 1989. 147 с.
- Левицький А. Е. Порівняльно-типологічні особливості етнокультурних маркерів у лексичних системах української й англійської мов. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2004. Вип. 11, ч. 1. С. 262–265.
- Auwera van der J., Ammann A., Kindt S. Modal Polyfunctionality and Standard Average European Modality : studies in form and function. London : Equinox Publishing Ltd., 2005. 272 p.
- Bybee J., Fleischman S. Modality in Grammar and Discourse. Amsterdam : John Benjamins Publishing company, 1995. 388 p.
- Cross-linguistic Semantics of Tense, Aspect, and Modality / edited by L. Hogeweg, H. de Hoop and A. Malchukov. Amsterdam : John Benjamins Publishing company, 2009. 406 p.
- Good J. Linguistic Universals and Language Change. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. 356 p.
- Halliday M. A. K. Intonation systems in English. *Patterns of Language. Papers in general, descriptive and applied linguistics* / edited by A. Maclestoneish, M. A. Halliday. London : Longmans, 1966. P. 111–133.
- Palmer F. R. Mood and Modality. 2nd edition. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 260 p.

TYPologically COMMON CHARACTERS OF MODALITY IN MARITIME DOCUMENTS

Tetiana Korolova

Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Translation, Theoretical and Applied Linguistics of the State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”,
Odesa, Ukraine
e-mail: kortami863@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-3441-196X>

Olha Aleksandrova

Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Humanities, Odessa I. I. Mechnikov National University,
Odesa, Ukraine
e-mail: olgaaleks2016@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1224-5916>

Svitlana Yukhymets

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at Philology Department, Odessa National Maritime University,
Odesa, Ukraine
e-mail: yukhymets.svetlana@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3350-7310>

SUMMARY

This article examines the peculiarities of modal-emotional connotations used in English-language texts in maritime documents, the functional and semantic characteristics of subjective modality units (epistemic, axiological, aletic and deontic) are studied.

The results of the research based on the material of maritime-related documents showed that despite the fact that the main distinctive characteristics of the documents include the presence of factual (cognitive) information, the monosemantics of the used terms and distinct content of the text, the author's personal attitude to the researched problem, his individual characteristics of speech and personality often appear in the texts of the documents. Moreover, the emotional and modal characteristics of the analyzed texts, their orientation, do not in any way interfere with the cognitive semantics of the text.

Despite the fact that modal values are subject to the pragmatic task of the work, the goal, which is dedicated to one topic, and the clear structure of presenting the research results, the functional and semantic side of documentary texts is formed not only at the expense of the objective component, but at the expense of the subjective one too. That is why syntactic (parallel constructions,

emphatic word order, constructions with interjections and with the meaning of intellectual assessment) and morphological (perfect / imperfect verb forms), stylistic (epithets, comparisons) are widely used alongside with lexical means of expression. Some features of the content structure of the work are related to national or cultural peculiarities. An absolutely isomorphic feature of the compared scientific works is that the methods, techniques and manner of language communication is closely connected with the features of the person's speech, his professional style and his individuality. Explicit presentation of modal meanings strengthens the emphasis on the importance of the introduced information.

Key words: *typology, scientific and technical literature, maritime documentation, subjective modality.*

REFERENCES

- Auwera, van der J., Ammann, A. & Kindt, S. Modal Polyfunctionality and Standard Average European Modality. *Studies in form and function*. van der J. Auwera (Ed.). London: Equinox Publishing Ltd. [in English].
- Borysenko, O. A. (2005). *Porivnialna typolohiia anhliiskoi ta ukraïnskoi mov dlia perekladatskykh vydan VNZ [Comparative typology of English and Ukrainian languages for university translation publications]*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
- Brytsyn, V. M. (2006). Modalna hramatyka dyskursu yak odyn iz napriamkiv semantiko-syntaksychnykh doslidzhen [Modal discourse grammar as one of the directions of semantic and syntactic research]. *Movoznavstvo — Linguistics*, 2–3, 101–110 [in Ukrainian].
- Bybee, J. & Fleischman, S. (1995). *Modality in Grammar and Discourse*. Amsterdam: John Benjamins Publishing company [in English].
- Good, J. (2008). *Linguistic Universals and Language Change*. Cambridge: Cambridge University Press [in English].
- Halliday, M. A. K. (1966). Intonation systems in English. *Patterns of Language. Papers in general, descriptive and applied linguistics*. (pp. 111–133). London: Longmans [in English].
- Hogeweg, L., Hoop, de H. & Malchukov, A. (Eds.). (2009). *Cross-linguistic Semantics of Tense, Aspect, and Modality*. Amsterdam: John Benjamins Publishing company [in English].
- Korolova, T. M. (1989). *Intonatsiia modalnosti v movlenni [Modality intonation in speech]*. Kyiv, Odesa: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
- Levytskyi, A. E. (2004). Porivnialno-typolohichni osoblyvosti etnokulturnykh markeriv u leksychnykh systemakh ukraïnskoi y anhliiskoi mov [Comparative-typological features of ethnocultural markers in the lexical systems of the Ukrainian and English languages]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu — Linguistic and Conceptual Pictures of the World, 11 (part 1)*, 262–265 [in Ukrainian].
- Palmer, F. R. (2001). *Mood and Modality. 2nd edition*. Cambridge: Cambridge University Press [in English].

Стаття надійшла до редакції 15.05.2022